

NOVOMEDIJSKE NORME OSPOLJENJA: RAZISKOVALNA OBRAVNAVA IN NAJSTNIŠKI ODZIV**

Povzetek. Prispevek problematizira norme, ki sooblikujejo subjektivacijo najstnikov in najstnic oziroma, s perspektive »sebsta« – njihovo spolno identifikacijo. Z analizo izbranih konceptov in znanstvenih postopkov dokazujemo, da se norme ospoljenja in tudi seksualizacije v epistemoloških zastavkih referenčne pregledne kvantitativne raziskave o medmrežnih tveganjih v EU ne prilagajajo sodobnim interpretacijam spola (in seksualnosti). Norme, ki jih tako utrjuje in obnavlja obravnavano raziskovanje, ne postavljajo pod vprašaj vladajočih norm, ki jih vzdržujejo in revitalizirajo novi mediji. Kot kaže slovenska kvalitativna raziskava, pa ima lahko najstniška mladina do slednjih tudi ambivalenten odnos, čeprav jih privzema. Obenem pa izkazuje kritični odnos do komercialnega vsiljevanja določenih novomedijskih vsebin, česar obravnavana evropska raziskava ne tematizira.

Ključni pojmi: kvantitativno raziskovanje, novi mediji, otroci in mladoletni, ospoljenje, seksualizacija

Uvod: Novomedijske »povečane realnosti«

Novi mediji¹ so postali konstitutivni del odraščanja v razsežnostih, ki presegajo zglede glede načinov življenja, refleksije telesa in sooblikovanje pomembnih dogodkov v segmentu otrok in mladih v najstniških letih. Družboslovna in humanistična refleksija mladosti razbira trende v odraščanju z (novo)medijskega vidika in na ta način soustvarja tako specifično vednost

* Dr. Renata Šribar, samostojna raziskovalka.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ Janez Strehovec med nove medije umešča spletne strani, računalniške igre, hipertekst, iTV, resničnostne TV-šove, digitalni film, DVD, mobilni telefon, wap, blog, GPSL; opredeli tudi njihove skupne značilnosti: logika podatkovne zbirke, digitalnost, interaktivnost, povezljivost, mobilnost, individualiziranost, imerzivnost (2007: 217). V tekstu uvodoma obravnavamo značilnosti novih medijev (njihova distribucijska platforma je nova informacijsko-komunikacijska oz. računalniška tehnologija) in nato v njihovem okviru posebej splet (spletne strani) in mobilne telefone, saj sta navedena medija predmet raziskovanja, ki ga tule analiziramo.

o otroštvu in mladosti kot odraščanje samo. Tudi znanstvena pojmovanja in koncepti otroštva in mladosti (sami podrobneje obravnavamo zlasti najstniško mladino s poudarkom na letih pubertete) niso univerzalno veljavni in neodvisni od družbenih razmerij, hkrati pa imajo moč postvarjanja odnosov, ki jih vzpostavljajo. Ideje izza znanstvenih trditev, pojmovni aparat, raziskovalne kategorije in sami rezultati raziskovanja namreč oblikujejo podobo določene stvarnosti in niz nanjo navezujočih se realitet, kar povratno učinkuje na konstituiranje slednjih. Vednost o fantih in novih medijih (»fantje so tehnično bolj nadarjeni in nagnjeni h računalniškemu eksperimentiranju«), denimo, lahko povečuje možnosti za fantovsko obvladovanje komunikacijske tehnologije, če ne vključuje kritične refleksije družbenih pogojev, v katerih se je oblikovala. Antropologinja Angela Cheater kritično misel o razmerjih moči v družbi in raziskovanju, ki so postvarjena, nasloni na Michela Foucaulta. Slednjega povzame s tezo, da moč producira resnico, slednja pa reproducira samo moč (1999: 4). Ilustracija učinkovanja konceptualizacij na življenje samo je lahko tudi z vrhunskim tehnološkim znanjem in sposobnostmi opremljena manjšinska skupina deklet, ki prevzemajo in utelešajo feministični koncept kiborginje (fenomen girrls). Izbrani primer pokaže še, da se poleg oblasti, ki se udejanja na ravni vladnih, upravnih in gospodarskih instanc odločanja, izvaja tudi oblast na ravni medosebnih odnosov, kjer pa so lahko dominantna oblastna razmerja tudi sprevrnjena. A preobrat je možen zgolj parcialno in na družbenih robovih. Tako se v določenih situacijah lahko delno obrnejo razmerja moči-oblasti med ženskami in moškimi; značilen primer je pojav dominantnih žensk v nekaterih pornografskih konstrukcijah seksualnosti ali določanje higienskih standardov s strani žensk v zasebnosti. Pogoj za prepoznavanje značilnosti teh obratov je uvid v splet družbenih virov moči in strukturno kompleksnost spolne hierarhije.

Novi mediji zaradi svoje globalizirane narave (več o tem gl. v Nayak in Kehily, 2008: 12) postajajo konstitutivni del mladosti, ki presega geopolitične omejitve. Tu je tudi vzrok, da se v raziskovanje uvaja metodološka konvencija, v skladu s katero je v argumentaciji legitimno navajati primere iz drugih kulturnih okolij (globalna etnografija). Značilen primer v interpretaciji življenja otrok in mladih z vidika novih medijev je široka uporabnost sintagme »spalnična kultura« (McRobbie v Nayak in Kehily, 2008: 54); izvorno se nanaša na dekliški komunikacijski milje v izoliranem prostoru domačega okolja; ta je od devetdesetih let preteklega stoletja opredeljen s tradicionalnimi, kasneje pa z novimi mediji; dekleta v intimi zasebnosti, običajno v svoji sobi, soustvarjajo družabne in družbene vezi s komunikacijsko tehnologijo in rabo novih medijev nasploh. Tako posredovani odnosi naj bi v veliki meri izpodrinili neposredne interakcije (Lincoln v Nayak in Kehily, 2008: 55). Intimni dekliški svet se je z rabo novih medijev spremenil, ta sprememba pa korespondira s prečenjem do tedaj transparentno zamišljenih

meja med zasebnim in javnim prostorom. Novi mediji so tako učinkovali na sam koncept zasebnosti, saj je slednja začela preko njih spontano in neposredno prehajati na področje javnega – obenem so tudi same komunikacijske vsebine presegle svoj predhodni domet in po definiciji postale potencialni del novomedijskega diskurza, ki je javen tudi v primeru, ko je dostopnost omejena na določen segment. Z razgradnjo meje med zasebnostjo in javnostjo so se v »spalnično kulturo« vključili tudi dečki (Hasebrink, Livingstone in Haddon, 2008: 113). Vendar pa je nujno pristaviti, da vanjo niso vključeni vsi mladoletni enako brez ozira na ekonomski razred in družbeno-kulturno okolje, čeprav tematizacija iz navedenih perspektiv presega domet pričujoče razprave.

Veljave rabe novih medijev v odraščanju ne pripisujemo samo razvoju slednjih. Pomembna je bila tudi starševska funkcija, natančneje njihova bojazen in želja po prostorskem omejevanju in nadzoru otroka (Wall, 2007: 124). A tako, na nove medije vezano pojmovanje varnosti, je z vidika evropskih politik in njihovega odmeva v javnem diskurzu omejeno. Z začetkom novega tisočletja se je videnje nevarnosti otroštva in mladosti začelo osredotočati na povsod prisoten in časovno neprekinjeno dostopen prostor novomedijske² stvarnosti. V evropskih politikah in z njimi povezanih raziskovalnih projektih se je tako oblikovala sintagma »spletna tveganja«, nanašajoča se na segment otrok in mladoletnih in najširše uporabljana nova medija, splet in mobilno telefonijo.³ Vendar pa zadnja tematska pregledna raziskava v okvirih EU (ki jo bomo v nadaljevanju kritično analizirali) ne posreduje podatka, iz katerega bi bilo razvidno, da bi strategija opozarjanja na potencialno sporne vsebine, storitve ter možnosti spletnih strani in mobilnih telefonov z vidika otrok in mladoletnih v segmentu staršev tudi dobro odmevala. Rezultati kažejo, da ni velike starševske zaskrbljenosti, kar korespondira tudi z relativno nizko rabo tehnološke zaščite in nadzora (Livingstone in dr., 2011: 8). Ob tem pa je vendarle treba ugotoviti tudi, da se starši na tem polju počutijo premalo podprti, predvsem s strani države (Towards a safer use of the Internet for children in the EU – a parents' perspective, 2008).

Raba navedenih novih medijev ni omejena na prejetanje, pošiljanje in iskanje vsebin, ki so opredeljene kot potencialno škodljive (pornografija, nasilje, spolno nasilje, zavajajoče informacije in nasveti, »razizem«, sovražni govor na osnovi etnične pripadnosti ipd.), temveč vključuje tudi njihovo oblikovanje in druge dejavnosti (t. i. »producentstvo, Strehovec, 2007: 53).

² Z izrazom merimo zlasti na povezano (angl. online) komunikacijo v kiberprostoru (mediju v računalniškem omrežju) in na virtualno realnost, kjer imaginarna računalniško oblikovana stvarnost vključuje imaginarni alter ego uporabnice in uporabnika.

³ V preciznejši formulaciji gre za spletne strani (dostopne iz medmrežja, zato se običajno v tej zvezi uporablja izraz internet) in mobilne telefone z aplikacijami.

To z drugimi besedami pomeni, da vloga otrok in mladih presega pasivnost in tudi zgolj z medijem samim zamejeno dogajanje. Če povzamemo: danes odraščanja v povezavi z novimi mediji ni več konsistentno misliti z ozirom na kategorična nasprotja dom/ulica, varno/nevarno, zasebno/javno, stvarno/(novo)medijsko reprezentirano ali konstruirano. Odnos otrok in najstniške mladine s spletom in mobilnim aparatom je kompleksen, pomenljiv in lahko tudi sam po sebi škodljiv že na psihosomatski ravni, saj vključuje čutno-čustven stik (Williams v Wall, 2007: 129). Po drugi strani pa je zunanja dogodkovnost »pravega« realnega prostora (naj gre za dom, šolo, klub ali ulico) v neprestani preizkušnji, da postane »drugo«, torej da bo predstavljena v kibernetško okolje in da bo novomedijsko obdelana, obenem možnosti novih medijev spodbujajo nastanek same utelešene dogodkovnosti/stvarnosti. Opisana prepletenost novomedijske in »stvarne« ravni je zaobjeta v sodobni konceptualizaciji medijev in je poimenovana med drugim z, denimo – »povečano resničnostjo« (Strehovec, 2007: 219).⁴ S tretjim tisočletjem in pospešenim vključevanjem v novomedijske storitve preko t. i. *družabnih medijev* (ki so dobili zalet s pojavom Spleta 0.2) postaja ta še kompleksnejša. Vzpostavljajo se uprostorjene, poosebljene, intimizirane vezi – ne več anonimne v tolikšni meri, kot so bile v dobi razcveta spleta (Livingstone in dr., 2010: 47). Značilen, paradigmatski primer transparentne prepletenosti med novomedijsko stvarnostjo in tradicionalno pojmovanim realnim svetom v segmentu mladih vključuje sprego nasilja in spolnosti. Gre za ponavljajoče se dogodke, o katerih poročajo tudi učiteljice in učitelji slovenskih osnovnih in srednjih šol; ti vključujejo tradicionalno spolno delitev vlog:⁵ fantje fotografirajo dekleta pri preoblačenju v slačilnicah šolskih telovadnic in nato pošiljajo posnetke naprej po mobilnem omrežju ali spletu. Gre za značilen deški »obred«, prehod v ospoljenju, tj. procesu privzemanja spola, ki vključuje tako nasilje nad drugo osebo (tj. prisilno pornografizacijo deklie) kot seksualizacijo (dokazovanje deške moči na področju spolnosti). Vendar pa je razprava v tej smeri dostopna na drugem mestu (gl. Vendramin in Šribar, 2010: 80–84). Zaključek uvodne predstavitve problematike naj izpeljemo v zastavitvi problema normativnega mehanizma – sprašujemo se, kako so v rabo in soustvarjanje »povečanih« realnosti v segmentu otrok in mladoletnih vpete spolne (in z njimi povezane seksualne) norme ob predpostavki, da ne gre za preprosto individualizirano uklanjanje vladajočim (oziroma prevladujoče tradicionalnim) konstrukcijam deklinosti/ženskosti in deškosti/moškosti. Odgovor nanj želimo tekom obravnave soočiti

⁴ Avtor argumentira, da se stvarnost pluralizira in poveča s kibernetško ustvarjenimi svetovi.

⁵ Nestrukturirani intervjuji, skozi katere smo pridobile pričujoč podatek, so potekali med delavnicami in predavanji v okviru projekta *Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju v letih 2008/2011 na področju socialnih in državljskih kompetenc, ki ga vodi Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani s sredstvi Ministrstva za šolstvo in šport RS in Evropskega socialnega sklada.*

z določenim raziskovalnim odnosom do norm ospoljenja (in seksualizacije), ki se izkazuje v referenčnem preglednem kvantitativnem raziskovanju v skupini otrok in najstniške mladine in v tematizaciji »spletnih tveganj«.

Spolno zaznamovana »spletna tveganja« in raziskovalni odnos do novih medijev

V empiričnem sociološkem diskurzu, ki ga sooblikujejo raziskovalna metodologija obsežnih preglednih kvantitativnih raziskav in pripadajoče interpretativne študije, so tveganja, povezana z novimi mediji, obravnavana tudi s spolne perspektive. Specifična spletna tveganja deklic in dečkov, o katerih pričajo raziskovalni rezultati, so del vpoklica v spol na osnovi znanstveno posredovane stvarnosti. V skladu z rezultati referenčne evropske raziskave, ki je bila narejena v sklopu projekta *EU Kids On Line* in pri kateri so bili uporabljeni podatki iz petindvajsetih držav EU⁶ (večinoma iz leta 2005), se na splet nanašajoče ospoljenje kaže takole: dečki bolj kot deklice iščejo žaljivo in nasilno gradivo, se povezujejo s pornografskimi stranmi ali so prejemniki teh povezav, se srečajo »v živo« z osebo, ki so jo spoznali na spletu in razkrivajo osebne podatke; deklice pa se bolj kot dečki čutijo prizadete zaradi žaljivega, nasilnega ali pornografskega gradiva, prej poklepetajo s tujimi osebami v klepetalnicah, prejemajo neželene seksualne komentarje in prošnje za osebne informacije, ki pa jim niso pripravljene ugoditi (Hasebrink, Livingstone in Haddon, 2008: 35). Nova raziskava v istem okviru (*EU Kids On Line II*) je možnost podobne obširne spolne perspektive metodološko in interpretativno zožila. Tako je vprašanje o »seksualnih« sporočilih⁷ zastavljeno tako, da združuje srečanja z le-temi ter pošiljanja (angl. *seeing, sending*) in prejemanja (angl. *receiving*), hkrati pa je tako pri predstavitvi vprašanja in rezultatov glede odgovorov kot v zaključku študije poudarjeno, da tu ni opaznih razlik med dečki in deklicami (Livingstone in dr., 2011: 74, 133). A spolno segmentirani podatki pri tej kategoriji ne ponudijo ustrezne slike, namreč, kdo glede na spol pošilja (kakšne) seksualne vsebine in kdo te določene vsebine prejema. Uporabljen metodološki pristop je zavajajoč, saj ne preverja hipoteze, da se (tudi) v tem specifičnem segmentu novomedijskega vsiljevanja spolnih vsebin (angl. *sexting*) vzdržujejo diskriminatorne tradicionalne spolne vloge. Kot dokazujemo, je ravno nasprotno problematizacija zastrta že na osnovni ravni spolno ločenega nabora podatkov o pošiljanju in sprejemanju navedenih sporočil. Metodološko in interpretativno spolno pristranskost raziskave beležimo tudi na drugih mestih, tako

⁶ Avstrija, Bolgarija, Češka, Danska, Slovenija in Švedska pri tem segmentu nabora podatkov niso sodelovale.

⁷ Ta kategorija se eksplicitno nanaša pretežno na pornografijo.

je, denimo, pristransko interpretativno občutljivost zaznati pri relativizaciji rezultata spolno ločenega nabora podatkov o tem, v kolikšni meri potencialno sporne seksualne vsebine vznemirjajo dečke in deklice (deklince bolj). V interpretaciji rezultata za dečke je zapisano, da je manj merodajen zaradi deškega prileganja tradicionalni moški vlogi (prav tam: 133), v skladu s katero je potrebno izkazovati trpežnost, »hrabrost« v soočanju z neprijetnostmi. Za deklinško vznemirjenost in prizadetost v zvezi s soočanjem s »seksualnimi« vsebinami ni interpretacije z vidika spolnih vlog (prav tam: 57–58). Tako tudi na vprašanje o načinih odziva na omenjeno soočanje ni spolno ločenega nabora podatkov, s pomočjo katerega bi bilo možno dognati, ali deklice v sled te občutljivosti ubirajo prava pota v ravnanju. Prav tako ni spolno občutljive interpretacije pri predstavitvi raziskovalnega rezultata, ki priča o adolescentnih deklicah kot bolj prizadeti ciljni skupini ustrahovanja (prav tam: 62). Metodološko problematičen je odnos do pornografskega gradiva, ki je sam po sebi (v kolikor gre za njegove najbolj prisotne podžanre) izrazito spolno zaznamovan že fenomenološko, namenjen je namreč zlasti moškim porabnikom. Navkljub pripoznani definiciji pornografije kot komercialnega žanra (na osnovi katere tudi ločujemo pornoseksualne vsebine od drugih konstrukcij seksualnosti) je možnost definiranja v raziskavi problematizirana, hkrati je uveden moralni argument (v smislu, da se otrokom in mladoletnim naj ne bi sporočalo o pornografiji). Gradivo je tako v vprašanjih opredeljeno kot seksualno (kljub temu da je impliciran pornografski material) (prav tam: 49). Pristop je sporen metodološko in z vidika edukativne razsežnosti raziskovanja. Strukturirana spolna razmerja spleta so v pričujoči raziskavi, ki je tako finančno kot po obsegu in referenčnosti presežnega pomena, zaobjeta (povzetek raziskovalne študije) v sledečih ugotovitvah: gre za spolno specifične rabe spleta; dekleta so bolj vznemirjena zaradi »seksualnega« gradiva in v večji meri podlegajo vsebinam, ki so povezane z motnjami hranjenja; dečki v večji meri »naletijo« na »seksualne« vsebine; naj pri tem opozorimo še na poudarjeno domnevno pasivno vlogo prvih, čeprav predhodna, tu že navedena raziskovalna študija – *EU Kids On Line I* – govori o iskanju teh vsebin (prav tam: 132–133; Hasebrink, Livingstone in Haddon, 2008: 36).

Kljub sociološki tezi o novi deklinški moči, tudi na področju spolnosti, je možno na osnovi predhodne argumentacije ugotoviti, da tu opisano kvantitativno raziskovanje spleta s spolnega vidika kaže tako na določeno vztrajnost subjektiviranja in seksualizacije dečkov in deklic skozi nove medije (kar kažejo rezultati obeh raziskav *EU Kids On Line*) kot na določeno raziskovalno pristajanje na vladajoče tradicionalne norme skozi neproduktiven in pomanjkljiv nabor spolno ločenih podatkov in samo spolno pristransko interpretacijo. Četudi se ozremo še na drugo stran pojavnosti odraščanja in seksualizacije, kjer izstopa navidezno aktivno, sebi lastno oblikovanje deklinške

seksualnosti s »samopornografizacijo«, se slika o vztrajnosti pritiska tradicionalnih spolno diskriminacijskih norm bistveno ne spremeni. Raziskava ozadij in vladajočih pomenov pokaže, da gre mnogokrat za lažne samoprezentacije (zadaj so agencije) – ali pa je preseganje tradicionalne paradigme vprašljivo, saj dekleta ne presežejo popredmetenja skozi pogled, ki je paradigmatsko »moški« (Šribar, 2011). Sklepala naj bi »novo seksualno pogodbo« (Angela McRobbie, 2007: 730), v skladu s katero naj bi odpiranje možnosti na področju šolanja in zaposlovanja »plačevala« s (prostovoljno) podreditvijo v vladajočemu seksualnemu režimu. Ne glede na perspektivo v interpretaciji je seksualnost področje, kjer se ženske in s tem tudi deklice najtežje emancipirajo (tj. uveljavijo zahtevo po ustrezni zakonodaji in njenemu uresničevanju); enako težavno pa je tudi neformalizirano uresničevanje enakih možnosti na področju spolnosti, saj bi bilo to možno le na osnovi spremembe spolnega sistema. Kot še ugotavlja Angela McRobbie – in tu pred njeno interpretacijo nimamo zadržkov – se dekleško prileganje modusu spolne privlačnosti dogaja na račun močnega notranjega ambivalentnega odnosa, ki se izraža v samoironiji in jezi deklet (prav tam; gl. tudi Cho, 2000: 155).

Kot je pokazala nedavna razprava v fokusni skupini šestošolk in šestošolcev ene izmed gorenjskih osnovnih šol v urbaniziranem okolju,⁸ je odstopanje od vladajočih spolnih/*gender* in seksualnih zapovedi v odnosu do medmrežja lahko zgolj delno, saj bi spletno tveganje, ki ga deklica prevzame s spolom, postalo še večje, v kolikor bi opustila predpisano previdnost v situaciji seksualnega približevanja, oziroma če bi »maskulinizirala« svoje vêdenje. Tako je najbolj izstopajoča deklica v skupini, ki je sicer izkazovala veliko mero moči v oblikovanju mnenja skupine in tudi določeno »androginito« v razmerju do (novih) medijev (med drugim je zatrdila, da rada igra bojovite elektronske igre), nemudoma sestopila na defenzivni položaj, ko je bilo govora o spletnem zapeljevanju (angl. *grooming*). Še vedno zelo samozavestno je pripovedovala, kako se je upirala nadlegovalcu, ga zmerjala »pedofil«, ob tem pa se je razumelo, da bi podobno svetovala sovrstnicam. Ni pretrgala komunikacije ali ga prijavila, s čimer bi prevzela vlogo akterke. S stališča odraščajočih deklic je splet z vidika seksualnosti tvegan po sebi, hkrati ostajajo norme ospoljenja in seksualizacije neomajne tudi v širše »povečani« realnosti, čeprav dekleta navidezno prevzemajo aktivno vlogo in se zavedajo spolnih in seksualnih antagonizmov. Na primeru spleta opisan odnos do novih medijev kaže na potencialno in stvarno škodo, ki

⁸ Opisani fragment diskusije v fokusni skupini je del kvalitativnega raziskovanja v okviru temeljnega projekta »Epistemološki in kulturni vidiki konstrukcije spolnosti in nasilja v novih informacijsko-komunikacijskih tehnologijah (IKT) ter njihovo sprejemanje pri otrocih in mladih«, ki poteka pod okriljem Pedagoškega inštituta, financira pa ga ARRS. Razgovore je po tematski zasnovi Valerije Vendramin in avtorice pričujočega članka vodila podiplomska študentka Univerze v Novi Gorici Nina Sirk. Potekali so v osnovni šoli enega od večjih urbanih središč Gorenjske.

se odraža v zaskrbljenosti deklet in nenehni tihi konfrontaciji z vnaprej pričakovanimi izzivi, izvirajočimi iz spolne in starostne diskriminacije. V naši interpretaciji gre za strukturno pojmovanje škode, kar je v nasprotju z obravnavanjem potencialne škode oziroma t.i. tveganj v vladajočih politikah in tu delno povzetih preglednih kvantitativnih raziskavah (kjer se le-te individualizirajo). Podajanje podatkov o odstotkih otrok, izpostavljenih posameznim »spletnim tveganjem« skozi interpretacijo, namreč merijo na možnost, da posamezen deček ali deklica postane žrtev. V tem smislu sta značilna podatka in interpretacija iz predhodno že navedene, zadnje raziskave *EU Kids On Line*, da je »znatna manjšina«, »vsak osmi otrok« vznejevoljen zaradi neželenega dogodka na netu in – da je bilo srečanje s tujo osebo, spoznano preko priklopa (angl. *log in*), neprijetno za en odstotek otrok, »od vseh skupaj 241« (Livingstone in dr., 2010: 50 in 98). Naj opozorimo, da se metodološko opuščanje možnosti za kompleksno interpretacijo iz spolne perspektive v obravnavani raziskavi temeljno razlikuje od proučevanja in razumevanja delovanja tradicionalnih medijev in njihovih konstrukcij spola, spolnosti in nasilja (za odmeven primer slednje v Sloveniji gl. Hrženjak, 2002). Škoda v segmentu žensk/deklic je bila praviloma obravnavana v družbeni razsežnosti, tj. na strukturni ravni in iz perspektive spolne hierarhije. Podobno je bilo medijsko udomačevanje nasilja v družbeni skupini dečkov obrazloženo pretežno z vidika, če spet uporabimo terminologijo funkcionalnega strukturalizma, moške *spolne vloge* (Goetz in Grant, 1988: 183). Kot razumemo izpostavljeno razliko med pojmovanjem statističnih vrednosti in strukturnih odnosov, gre za razlikovanje med ugotavljanjem kvantitete (»koliko?«)⁹ in razbiranjem možnosti (»kaj je strukturno možno, da se zgodi«). Sama možnost zlorabe ali zločina postane – ali naj bi postala indikativna za interpretacijo in posledično politike. Tako pa smo namesto preprečevanja tesnobe pred novomedijskimi »tveganji« z odstranjevanjem njenih vzrokov priče stimuliranju le-te, še posebno v primeru, kadar gre za družbeno tabuiziran fenomen (denimo spolno nasilje nad otroki).

Naše poudarjanje razlike v znanstvenoraziskovalni obravnavi novih in tradicionalnih medijev z vidika spola ne temelji na polariziranju in omalovaževanju kvantitativnih metodoloških pristopov, je pa nujno ugotoviti, da se prav skozi slednje v pričujočem »žanru« obsežnega preglednega raziskovanja udejanja povratek k mišljenju individualne ravni v (»tveganjih«) spletnih razmerjih, »pozaba« družbene strukturiranosti. Ugotavljanje škode na strukturni ravni bi moralo v znanstveno refleksijo in posledično v politike tehnološkega razvoja vpeljati temeljno preizpraševanje smotrnosti slednjega, če

⁹ Na to vprašanje je, kot beležimo v poročilu o raziskavi, možen tudi odgovor v slogu »ne veliko«, »zanemarljivo«, s čimer se problem zmanjša in breme soočanja s spornimi razmerji novih medijev preloži v celoti na ramena staršev.

ni *de facto* (tj. kapitalsko) uravnoreženo z razvojnimi politikami na področjih tehnološke zaščite, novomedijskega izobraževanja in ozaveščanja ter spodbujanja kompetenc glede človekovih pravic žensk (spolov), otrok in mladoletnih tako pri slednjih kot v skupini staršev in pedagoškega kadra. Obravnavane pregledne kvantitativne raziskave niso odveč, prav nasprotno, z drugačno epistemološko podstatjo bi lahko pomenile prispevek k razumevanju spolnega režima v okviru novih medijev. Gre za opredelitve raziskovalnih kategorij in obravnavanega gradiva, za pripoznavanje razpona vednosti družbene skupine/objekta in za ugotavljanje, kako se bo raziskava umestila v družbeno-razvojne trende in strukturo moči-oblasti – četudi ne gre za mešano, kvalitativno-kvantitativno raziskovanje, ki (vsaj potencialno) samo po sebi predpostavlja kvalitativni/epistemološki pristop. Brez navedene spoznavne usmeritve ima analizirano raziskovanje informativni učinek namesto transformativnega, je zgolj druga in potemtakem tudi konstitutivna plat pornografizacije in ponasiljenja družbe preko novih medijev. V javnosti so rezultati teh raziskav »ustrezno« kontekstualizirani s spektakularnimi posamičnimi primeri spletnih zlorab (spomnimo se primera izpred dveh let, ko je deklica ušla spletnemu znancu, nadlegovalcu, to pa je bilo potem izhodišče za opozorilno izjavo informacijske pooblaščenke in veliko medijsko zgodbo).¹⁰ Argumentacija proti obravnavi, ki spletne zlorabe individualizirana skozi statistično možnost, ne zanika pomena individualne ravni doživljanja »spletnih tveganj«. A slednjih ne razumemo v okviru posameznega dogodka, temveč v kontinuumu doživljanja od manjše do večje zlorabe in podrejenosti, ki je pomembno spolno in seksualno zaznamovana. Vendar pa je zaradi povečevanja izstopajočih dogodkov, ki vključujejo zlorabe in zločine, otroška tolerantnost za tisto manj zaznavno strukturno nasilje in druge oblike diskriminiranja večja. Pri tem igra svojo vlogo tudi otroško privzemanje vladajočih norm spola, zaradi katerih je določeno neprijetno doživljanje, ki ga inducirajo druge osebe s svojo spletno aktivnostjo, vzeto nekako v zakup (»deklince se pač nadleguje«).

Komercialni vidik novih medijev in najstniška pojmovanja spola/spolnosti

Kvantitativne sociološke raziskave kot drugo stran razvoja novomedijske tehnološke platforme razbirajo in razvrščajo »tveganja« (večinoma

¹⁰ Komplementarnost opisanega raziskovanja spornih razmerij spleta, zlasti komercialnih vsebin (porno, nasilje) in pritiska zabavniške in druge industrije na oblikovanje družbeno destruktivnih politik je materialno dokazljivo z regulacijskimi dokumenti in nadzornimi praksami. Tako evropska direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah v zvezi z avdiovizualnimi mediji na zahtevo dopušča izdelke in storitve, ki lahko resno škodujejo otrokom in mladoletnim, čeprav jih je predhodna direktiva o televiziji brez meja prepovedovala (AVMSD, TBM).

reducirana na rabo spleta in v mobilnih telefonov) po različnih kategorijah: sporno seksualno in nasilno gradivo, zloraba osebnih podatkov, sovražni govor, zasledovanje, ustrahovanje, zavajajoče informiranje, napeljevanje k samopoškodbam, zapeljevanje z namenom spolne zlorabe ipd. V nadaljevanju razprave se osredotočamo predvsem na komercialne vsebine in komercialni vidik obravnavanih novih medijev. Zaradi razširjenosti in vsiljivosti ali prodornosti oblikujejo neizčrpen vir normiranja spolov in spolnosti v odraščanju. Že navedena britanska feministična teoretičarka in kulturologinja Angela McRobbie, ki se ukvarja pretežno s socializacijo otrok in posebej deklic, izpostavlja komercialno področje kot tisto, kjer se spol/*gender* obnavlja »restabilizira« na najbolj transparenten in dokazljiv način. Kot mnoge teoretske študije, ki sledijo Foucaultovi misli o naravi družbenih zapovedi (1980/1986: 59, 142, 191), tudi njena refleksija dokazuje, da se norme v sodobnosti ne oblikujejo toliko s prepovedmi, temveč preko pozitivnih predpisovanj (»kaj lahko storiš«, McRobbie, 2007: 722); v skladu s Foucaultom gre za delovanje družbenih zapovedi skozi mehanizem želje. Ob tem naj vendarle zastavimo v razmislek hipotezo, da imata pripravljenost in tudi užitek v privzemanju norm ospoljenja zapovedano mejo; ta se učinkovito vzpostavlja ne le v domačem in šolskem okolju, temveč tudi v vrstniški skupnosti. Z drugimi besedami, preveč »ženskosti« in preveč »moškosti« je razumljeno enako družbeno razdiralno kot premalo. V luči znanstvene tematizacije je izgred vključen v določanje prave mere, saj predstavlja zunanjo mejo oziroma merilo, kolikšna »doza« ospoljenih značilnosti je še legitimna, kdaj pa je spol in, denimo, prepisana manira spolne zapeljivosti že pretirana in tiho opredeljena kot socialno nepovezovalna. Britanska avtorica Emma Renold v zvezi z dekliško spolno privlačnostjo in njenimi konstitutivnimi elementi ugotavlja, da dekleta med sabo določajo ustrezno mero spolne privlačnosti z dolžino krila in zapeljivega načina vedenja (2000: 312–313). Vprašanje, kje se končuje dopadljivo izražanje lahke spolne dostopnosti in se začneja, metaforično rečeno, »pocestništvo« (angl. *bitchiness*), zadeva tako okolje kot situacijo. Podobno se vrstniško opredeljuje in ocenjuje vedenje na spletu in tisto širše, povezano z rabo celotnega spektra novih medijev. Dejavnik, ki določa opisano medvrstniško presojo o »zapeljivosti ali vulgarnosti«, je videti moralističnega značaja, čeprav so same predstave o »prav« in »narobe« pogojene z modnimi trendi, tudi tistimi, ki so jih sooblikovali sami novi mediji. Značilen primer je trend pornografizacije dekliških teles.

Med razgovorom v že obravnavani slovenski fokusni skupini sedmih učencev in učenek šestih razredov (med njimi so bila štiri dekleta in trije fantje) se je »normalnost«, »primernost« sodelujočih v odnosu do spolnosti in njenih novomedijskih konstrukcij izkazovala z izogibanjem neposrednemu poimenovanju polja spolnosti. Navedeni del pogovora je značilen primer izogibanja.

Vprašanje: *Ali menite, da so raznorazne spletne strani škodljive?*

1C: *Ja, so ja.*

1A: *Kakšne so, ja.*

1Č: *Sploh une, k majo viruse.*

[govori jih več naenkrat]

Vprašanje, namenjeno 1F: *Kaj si rekla? Nisem te slišala, oprost.*

1F: *Ja, da eni lohka tuj napačno predstavo dobijo pol.*

Vprašanje: *O čem?*

1F: *O tem, k se pogovarjamo. [o seksualnih in porno-chic vsebinah]*

Ne glede na to, da so otroci v skupini enajstih in dvanajstletnih let dobro poznali (porno)seksualne vsebine in jih ocenjevali glede primernosti¹¹ in estetike, so zavračali spolnost kot temo pogovora. Dva dečka sta tudi pokrila sličice na oglasih za obravnavane vsebine na mobilnih portalih, ki so bili sestavni del predstavljenega gradiva. Njihovo poznavanje osnovnih dejstev varne spolnosti je bilo pomanjkljivo. Gre za delovanje pornomatrice v najstniški skupini, določena oblika seksualnosti, tj. pornoseksualnost, se hote vsiljuje kot »grda«, »neprimerna, neobičajna« in zato želeni predmet radovednosti (nazivi vsebin na oglasih in portalih so, denimo, »umazana dekleta«, »poredne študentke«). Hkrati ostajajo zanemarjeni celi nizi informacij o spolnosti, ne le kontracepcija, temveč tudi spolnost kot sestavni del medčloveških odnosov. Nelagodje v raziskovani skupini potemtakem ni le posledica vladajočih zadreg v govoru o spolnosti in njenih (novo)medijskih konstrukcijah s strani pomembnih odraslih, temveč tudi samega diskurza pornoindustrije. V usmerjenem razgovoru v drugi skupini (štiri dekleta in dva fanta v starosti trinajstih in štirinajstih let) se je vrednotna opredelitev *porno-chic* gradiva tudi izpostavila z, dobesedno, »grdo«. V obeh fokusnih skupinah je bila moralna oznaka obravnavanih vsebin spolno zaznamovana. Deklice so jo uporabile pretežno kot izraz nejevolje nad spolno diskriminacijsko naravo gradiva, dečki pa v bolj »čistem« moralističnem pomenu in pretežno niso razbirali seksizma – vendar pa pri njih odklonilen odnos ni bil tako enoznačen kot pri deklicah.

Oboji so problematizirali pornografskost, zaradi katere je oblikovanje in sprejemanje drugačnih informacij (konstrukcij spolnosti) oteženo – ali z besedami ene izmed deklic: »Ja, k v bistvu te stvari poznaš sam iz tega vidika pač, kokr oni tle prkažejo, a ne?«

Sram in zadrega glede pornoseksualnih vsebin, ki sta se v obeh skupinah otrok izkazovala z izogibanjem neposrednih poimenovanj in s smehom, se v velikih preglednih kvantitativnih raziskavah gotovo izražata drugače.

¹¹ Eden od dečkov je izjavil, da so »razkrivne« sličice v redu, drugo (tj. kaj več uprizarjanja pornospolnosti) pa da ni.

Glede na odstotek anketiranih v petindvajsetih državah EU, ki naj bi se srečali s (porno)konstrukcijami spolnosti (v Sloveniji 37 odstotkov po Livingstone in dr., 2010: 55) na eni strani in na razširjenost in vsiljivost le-teh na drugi strani (navsezadnje je tovrstno oglaševanje prisotno v družinskih in otrokom namenjenih publikacijah), je možno sklepati, da podatek ni povsem zanesljiv. V okoliščinah anketiranja najstniška sram in zadrega prav lahko najdeta odvod v zanikanju. Gesta dveh šestošolcev, ki sta z rokami pokrila oglas za *porno-chic*, je semantično in fenomenološko enaka odgovoru »ne« na anketno vprašanje o srečevanju/-a s seksualnimi vsebinami na spletu ali izven njega. Z opisanim vedenjem pa tudi uhajata iz pričakovane paradigme deškega omalovaževanja morale in moralne drže deklet, čeprav ostaja nejasno, ali je njuna drža posledica prisotnosti odraslih ali pa sta bila v njej konsistentna.

Kakorkoli že, primer kaže, da v razumevanju sprege ospoljenja in seksualizacije ni preprostih rešitev, zato jo bomo skušali v nadaljevanju vsaj delno osvetliti.

Razmerje med spolom in spolnostjo

886

Odnos med ospoljenjem in seksualizacijo¹² na epistemološki ravni preigrava različne možnosti: bodisi da gre za pojmovanje dveh ločenih področij brez medsebojnega odnosa, za medsebojno prepleteni in soodvisni področji, za razmejeni in hierarhično razvrščeni področji in podobno. Naša obravnava odraščanja v razmerjih novih medijev je pokazala, da se omejitve na eno samo od navedenih paradigem izkaže za neproduktivno. Razmerje med ospoljenjem in seksualizacijo razumemo kot vzajemno učinkovanje, pri čemer neposredne vzajemne določenosti ne moremo dokazati. »Spolne identifikacije« in »seksualne objektne izbire« se vzpostavljajo z ozirom na obdobje odraščanja in tudi na posamezne situacije, spreminjajo in prepletajo se v odnosu na notranje in zunanje dejavnike, kot so nezavedne želje, ponotranjene tradicionalne družbene zapovedi in kulturni trendi. Kaj bo prevladalo, je odvisno od posameznih okoliščin in določenih medosebnih konstelacij, pri čemer pa vladajoča strukturna spolna razmerja

¹² Dolgujemo še terminološko obrazložitev. Izrazu *seksuacija* se izogibamo, saj pomeni proces, kodiran v skladu s psihoanalitskim spoznavanjem; slednje pa je spolno pristransko. »Seksualizacija« prav tako vključuje pomen procesiranja v registru spolnosti, tj. privzemanja identifikacij glede spolne usmerjenosti, ki so lahko prehodne, in pripadajočih vedenjskih značilnosti. Seksualne dimenzije spolne identitete vključujejo tudi druge kulturne konstrukcije, vključno s tisto, ki subvertira sam koncept spola, ga dela za neprepoznavnega tako glede na videz kot spolne izbire, ki v tem primeru lahko tudi presegajo medčloveške odnose (pojav panseksualnosti). Z vidika koncepta subjektivacije »seksualizacija« vključuje tudi odnose nezavedne želje, ki pa so prav tako družbeno-kulturno zaznamovani in spremenljivi. Iz pričujoče opredelitve je razvidno, da na empirični ravni ni možno ločiti fenomenov ospoljenja in seksualizacije, četudi sta na epistemološki ravni lahko obravnavana avtonomno usak zase.

ostajajo neizogibna interpretativna referenca tudi v samorazumevanju. Če ostanemo v okviru zastavljene problematike, je dokazovanje heteroseksualnosti z razkazovanjem in tudi skupinsko konzumpcijo vladajočih oblik pornografskega gradiva sokonstitutivno za deško ospoljenje,¹³ saj se na ta način vzpostavlja spolna razlika v razmerju do spolnosti in, četudi včasih zgolj navidezno, se potrjuje vladajoča norma glede spolne usmerjenosti. V tem primeru je seksualnost – ali bolje – njen performans podrejen oziroma določen z želeno konstrukcijo spolne identitete. Hkrati je, denimo, tip deške deklice bolj sprejemljiv, če slednja v »pravi« ali medmrežni realnosti, ki jo vzpostavlja razredna skupnost, izkazuje heteroseksualnost in ne lezbično spolno usmerjenost. V tem primeru je za okolje možnost drugače zastavljenega ospoljenja sprejemljiva, a je pogoj zanjo vladajoča spolna usmeritev. Tu spolnost nadvladuje spol. Gre za fenomen, ki ga je etnografsko proučevala in opisala že navedena britanska raziskovalka Emma Renold; odpor deklic proti dominantnim (hiper)feminilnim diskurzom je možen le ob aktivnih heteroseksualnih performansih in kompetencah (2000: 316). Opisani primeri kažejo na možnosti strateških izbir, ki delno presegajo diskriminatorni tradicionalizem, hkrati pa, zgolj navidezno kontradiktorno, vzdržujejo spolne in seksualne matrice (več o tem v McRobbie, 2007). Tudi teoretičarka na področju spola/spolov in seksualnosti Judith Butler ugotavlja, da obstoj in pripoznavanje ospoljenj in seksualizacij onstran pripoznanih kategorij (koncept transspola, angl. *transgender*, za obrazložitev gl. Vendramin in Šribar, 2010: 35–36) sama po sebi ne prinašata bolj demokratičnega konstruiranja spolov in spolnosti (Butler, 2004: 42). Sledeč misli Michela Foucaulta – vztrajnost vladajočih paradigem, ki onemogočajo »osvoboditev« telesa, vzpostavlja telo kot mesto konstitutivnih diskriminacij obstoječe družbe. Vir slednjih je v delovanju moči-oblasti, ki se na odpor odzove z novimi načini vzdrževanja obstoječih spolnih razmerij neenakosti in diskriminacijskega konstruiranja seksa/seksualnosti (1980/1086: 56). Iz te perspektive tudi ni možno sklepati, da bi lahko imela sodobna »pregibanja« spola in prav tako tudi spolnosti kakšen zaznaven učinek družbenih razsežnosti. Tako v segmentu deklic »maškarada feminičnosti« ali dekliška maskulinizacija ničesar zares ne parodirata ali subvertirata. Bodisi da učinek zmanjša »pravilna« (hetero)seksualizacija ali pa vladajoča matrika pogleda, ki ji ni mar za pretiravanje, dokler so v igri »pravi« znaki spola, dokler je t.i. biološki spol enak spolu maske in dokler je uporaba anatomije v spolnosti »prava«. Izjeme so v tem kontekstu pojmovane kot kurioziteti (tako sta tudi obe najstniški skupini razumeli primer Salome).

¹³ Deško izkazovanje interesa za porno in prostitucijo razkriva, v kateri register odnosov umeščajo spolnost: ne izpostavljajo intime, temveč seksualnost uresničujejo na področju porabništva (Allen, 2008: 442).

Narava predpisa/norme spola ni preizprašana celovito – čeprav so se deklice v fokusni skupini zavedale nesmiselnosti nekaterih spolno zaznamovanih pričakovanj, predvsem glede gospodinjenja. Povezava med anatomijo in konstrukcijo spola je zlasti na področju spolnosti in človeške reprodukcije trdno zasidrana v predstavah. Vprašanje, ali gre za prostovoljno privzemanje spola (vključno s seksualnostjo) ali za subtilno prisilo, tudi v pričujočem kvalitativnem etnografskem raziskovanju ostaja brez pravega odgovora; ta je enako dvoumen kot rezoniranje, ki so ga izražala zlasti dekleta: »vemo, da je neumno, ampak ne moremo se upreti«. ¹⁴ Lahko pa se vprašamo, ali ni morda vmes tudi spodleteli odpor, ker je teža neintegibilnosti (neprepoznavnost za druge) prevelika, v kolikor se najstnik ali najstnica odloči za prečenje spolnih *in* seksualnih meja. Prav to bi znalo biti v segmentu odraščajočih ključnega pomena, še posebej z vidika predhodno opisanega vrstniškega pritiska. V fokusnih skupinah sta izstopala dva pojava, ki se navezujeta na problem ambivalence v (ne)sprejemanju norm. Deklici, ki sta vsaka v svoji skupini iz šestega in osmega razreda najbolj izstopali, sta delovali samozavestno, informirano in sta v veliki meri tudi nasprotovali tradicionalnemu ospoljenju. Obenem sta v vedenju do fantov in s samim videzom uprizarjali deško deklico (primer iz skupine iz 6. razreda) in »maškarado femininosti« (skupina iz 8. razreda). ¹⁵ Kot taki sta delovali kot kar najbolj vključeni v skupini, kljub temu da sta utelešali dva nasprotujoča si diskurza o »ženskosti«. Po drugi strani pa je bilo v skupini šestošolk in šestošolcev dekle odločno alternativnega videza (angl. *queer*). Tudi v obravnavi spolnosti je bila edina, ki se je v razgovoru spustila na področje prakse z omembo besede masturbacija (in se s tem spozabila nad vrstniško zapovedjo o »dostojnosti« v pogovorni situaciji), ni pa se prepозnavno oglašala med tematizacijo homoseksualnosti in lezbistva. Oba primera sta v skladu z našim predhodnim izvajanjem o odnosu med seksualnostjo in spolom – na obeh področjih ni možno onkraj norm brez stigme, možno pa je vsaj delno omehčati zapovedi tradicionalnega spola oziroma vpisati se v »alternativno« matrico. A kot že konstatirano, tudi sama možnost razgradnje obstoječih spolno-seksualnih meja ne bi imela učinkov na vladajoč spolni in seksualni režim. Hkrati želimo poudariti, da se norme spola lažje prečijo, dokler se, v skladu s starostjo, ne vmeša pubertetno izražanje spolnosti in tem spremenjeno pojmovanje telesa, četudi gre za njegove konstrukcije v kibernetnem prostoru. Ranljivost dekliškega telesa je strukturna; gre za položaj, ki lahko doleti tudi dečke, a se z različnimi poimevanji (denimo »punčka«, angl. *pussy, sissy*) ti nato na simbolni

¹⁴ Angela McRobbie piše, da je za privzemanje hiperfeminilne maškarade značilna tanka meja med prisilo in pristankom (2007: 726).

¹⁵ Navedeni fenomen Angela McRobbie povezuje s post-feministično držo in reflektivnim sebstvom (2007: 725).

ravni spremenijo v deklice. Ranljivost telesa pa je tudi tisto mesto teoretske razprave, kjer se združujejo obravnave, izhajajoče iz različnih virov diskriminiranosti (Butler, 2004: 23, 27, in nasl.), zlasti spola in seksualnosti pa tudi etnije, nacionalnosti, begunstva, telesnih značilnosti in podobno. Če je med odraslimi, ki želijo na ravni vsakdanjosti in refleksije soustvarjati norme življenja, telo sporazumno določeno mesto odpora, je to pričakovanje za dobo otroštva in odraščanja nelegitimno. Prav nasprotno, bolečina in ranjenost telesa – ali pa tudi sama možnost le-teh v segmentu otrok in mladoletnih sta družbeno neželeni, kar za odrasla ženska telesa ne moremo trditi. »Ranjenost« kot strukturna možnost v segmentu otrok in najstniške mladine torej ne more biti sprejemljivo izhodišče za obravnavo ospoljenja in seksualizacije (na področju novih medijev), saj se tako tudi na ta način utrjujejo vladajoča, problematična razmerja. Posledično je v raziskovanju zanemareno tisto mesto, kjer bi se lahko oblikovala moč otrok in mladoletnih v novomedijskih razmerjih. Gre za njihovo sposobnost kritičnega mišljenja, za zametke jeze zaradi izkoriščanja, ki se dogaja skozi nove medije. Oboje je treba podpreti tako, da otroke in odraščajoče usmerjamo k raziskovanju družbenih pogojev ospoljenja in seksualizacije; pomembno je, da se zavedo, kako se le-ti odražajo v novih medijih. Del poti so opravili že sami, in to v meri, ki pogosto presega starševsko ali učiteljsko razumevanje. Zlasti deklice v veliki meri zaznavajo spletni seksizem, kar jim vzbuja občutke jeze. Glede na izjave v fokusni diskusiji pa se hkrati zavedajo tudi, da njihovi učitelji in učiteljice niso usposobljeni za pogovor o teh temah, za prav tako nekompetentne imajo tudi starše. Tu so njihove ugotovitve deloma skladne z rezultati raziskav o nemočnih in nedelujočih starši, a kot njihovi starši tudi otroci in mladi sami ostajajo preslišani na mestih, kjer se formira družbeni razvoj, vključno z raziskovanjem.

Sklep: nezadostnost raziskovalnih in novomedijskih norm

Osrednje izhodišče razprave je bilo namenjeno preverjanju, kako tudi raziskovanje samo prispeva k oblikovanju otroštva in odraščanja skozi norme subjektiviranja in z njim povezane seksualizacije. Z navidezno povsem objektivnimi ugotovitvami, predvsem v okviru obsežnih preglednih kvantitativnih raziskav o vêdenju dečkov in deklic (več o tem Vendramin in Šribar, 2010) utrjuje norme ospoljenja. To velja tudi za področje, ki je konstitutivni del globaliziranega otroštva in mladosti, novomedijska razmerja. V poglobitvi te izhodiščne problematike skozi kritično analizo zadnje referenčne evropske raziskave o otroški in mladostniški rabi spleta in njenih značilnostih (zlasti »tveganjih«) ugotavljamo, da tako pridobljeni statistični podatki in njihova interpretacija problematična razmerja individualizirajo. Ker spolna zaznamovanost le-teh ni konsistentno pojmovana glede na

vladajoče strukturiranje spolov, tudi aplicirana spolna perspektiva epistemološko ne preseže dominantne matrice ospoljenja (in seksualizacije) in ne prispeva k oblikovanju novomedijskih politik, ki bi z vidika otrok in najstniške mladine posegale v pogoje družbeno-kulturnega konstruiranja spolov in spolnosti ter tako zagotavljale enake možnosti na področju.

Vpogled v najstniško družbeno skupino z vidika obravnavanih družbeno-kulturnih norm in v novomedijskih razsežnostih izpostavi vedênja in *naravnosti*,¹⁶ ki se temeljno ne razlikujejo od vladajočega diskurza. Kar pa preseneča, je obstoj ambivalence v skupini deklic, ki se upirajo in hkrati privzemajo obravnavane norme ospoljenja in seksualizacije. Tako se vzpostavlja nasprotje med verbalno samozavestjo, ki oporeka navedenim vladajočim normam, in vêdenjem ter videzom. Na podlagi študijske literature in opazovanja z udeležbo v dveh fokusnih skupinah otrok ugotovljamo, da imajo vrstniška kultura in kulturni trendi z določenimi normami ospoljenja in seksualizacije veliko vlogo v vzdrževanju vladajočega režima spola in spolnosti kljub navideznim alternativnim fenomenom (denimo deških deklic ali dekliškega izpostavljanja skozi samopornografizacijo). Jeza kot učinek ambivalence med diskriminacijskimi tradicionalnimi normami na področju in občutkom za ženske/dekliške pravice (tj. osebno svobodo in družbeno enakost) ostaja neizkoriščena kategorija in potencial v raziskovanju in ozaveščanju mladine glede družbenih pogojev problematičnih novomedijskih razmerij. Enake možnosti bi lahko nudilo mladostniško zavedanje in odpor proti temu, da so ciljna skupina izkoriščanja ponudnikov komercialnih novomedijskih vsebin, predvsem na mobilnih portalih. Veljalo bi razmisliti, koliko na »nevednost« glede navedenih perspektiv poleg podrejanja vladajočim politikam vpliva koncipiranje otroštva in mladosti. Z drugimi besedami, vprašati se moramo, ali tudi tu drži antropološka trditev o vztrajnosti romantiziranja otroštva, ki pa vključuje tudi zatiranje mladih (Cannella in Lincoln, 2009: 54). Že sintagma »tvegana razmerja spleta«/»spletna tveganja« epistemološko opredeljuje obravnavano pregledno raziskovanje. Kritičarke in kritike le-tega pa opozarja na izključenost otrok, njihovo dominantno pozicijo pasivnega objekta. Na ta način se izgublja priložnost za kompleksno obravnavo problematike in celovito zaobjetje položaja in možnosti otroške in mladostniške skupine, v prvi vrsti zlasti najstniških deklic, ki so, kot argumentiramo, v predstavljenih razmerjih bolj izpostavljene.

¹⁶ Takole prevajamo angleški izraz *attitude*.

LITERATURA

- Allen, Louisa (2008): Poles Apart? Gender differences in proposals for sexuality education content *Gender and Education* 20 (5): 435–450.
- Cannella, S. Gaile, in Lincoln, S. Ivonna (2009): Deploying Qualitative Methods for Critical Social Purposes. V Norman K. Denzin in Michael D. Giardina (ur.), *Qualitative Inquiry and Social Justice: Toward a Politics of Hope*, 53–72. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Cheater, Angela (1999): Power in the Postmodern Era. V Angela Cheater (ur.), *The Anthropology of Power: Empowerment and Disempowerment in Changing Structures*, 1–12. London in New York: Routledge.
- Cho, Misook Kim (2000): Bodily Regulation and Vocational Schooling. *Gender and Education* 12 (2): 149–164.
- Foucault, Michel (1980/1986): *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*. Ur. Colin Gordon. Brighton: The Harvester Press.
- Goetz, P. Judith in Grant, Linda (1988): Conceptual Approaches to Studying Gender in Education. *Anthropology & Education Quarterly* 19 (2) (Women, Culture, and Education): 182–196.
- Hrženjak, Majda (ur.) (2002): *Njena (re)kreacija*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lincoln, Sian (2001): *Teenage Girls' Bedroom Cultures: Codes Versus Zones*. Unpublished Paper. Manchester: Manchester Metropolitan University. Navedeno v Anoop Nayak in Mary J. Kehily, *Gender, Youth and Culture: Young Masculinities and Femininities* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 55.
- McRobbie, Angela (1978): Working Class Girls and the Culture of Femininity (Centre for Contemporary Cultural Studies, Women Take Issue). London: Hutchinson. Navedeno v Anoop Nayak in Mary J. Kehily, *Gender, Youth and Culture: Young Masculinities and Femininities* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 54.
- McRobbie, Angela (2007): Top Girls? Young Women and the Post-feminist Sexual Contract. *Cultural Studies* 21(4–5): 718–737.
- Nayak, Anoop in Mary J. Kehily (2008): *Gender, Youth and Culture: Young Masculinities and Femininities*. New York: Palgrave Macmillan.
- Nilan, Pam (2000): »You're Hopeless I Swear to God«: shifting masculinities in classroom talk. *Gender and Education* 12 (1): 53–68.
- Renold, Emma (2000): »Coming out«: Gender, (Hetero)sexuality and the Primary School. *Gender and Education* 12 (3): 309–326.
- Strehovec, Janez (2007): *Besedilo in novi mediji: Od tiskanih besedil k digitalni besedilnosti in digitalnim literaturam*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Šribar, Renata (2011): *The Other Option for Sexualization: Skin as the Mother of Invention*, n.d.
- Vendramin, Valerija in Šribar, Renata (2010): *Spol v raziskovanju: Od binarizma in homogenosti h kompleksnosti*. *Družboslovne razprave* 25 (64): 25–43.
- Wall, S. David (2007): *Cybercrime*. Cambridge: Polity Press.
- Williams, Matthew (2001): *Virtually Criminal: Deviance, Harm, and Regulation within an Online Community*. Doktorska naloga. Navedeno v Wall, S. David (2007): *Cybercrime* (Cambridge: Polity Press), 129.

VIRI

Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah (AVMSD), Direktiva o televiziji brez meja (TBM), prenovljena z amandmajem 2007/65/ES. Evropski parlament in svet.

Dostopno preko <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1989L0552:20071219:SL:PDF>, 11. 1. 2011.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2010): Risks and safety on the internet: The perspective of European children, Initial Findings. LSE (London School of Economics and Political Science). London: EU Kids Online. Dostopno preko http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Initial_findings_report.pdf, 11. 1. 2011.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson, K. (2011): Risks and safety on the internet: The perspective of European children, Full Findings. LSE (London School of Economics and Political Science). London: EU Kids Online. Dostopno preko [http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EUKidsII\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIRports/D4FullFindings.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EUKidsII(2009-11)/EUKidsOnlineIIRports/D4FullFindings.pdf), 21. 6. 2011.

Sirk, Nina (2010): magnetogram pogovorov v fokusnih skupinah šestega in osmega razreda OŠ, izvedba 17. 6. 2010.

Sirk, Nina (2010): Analiza diskusij fokusnih skupin z osnovnošolci in osnovnošolkami: delovno gradivo. Ljubljana: Pedagoški inštitut, RO Renata Šribar.

Towards a safer use of the Internet for children in the EU – a parents' perspective. Eurobarometer, 2008. Dostopno preko http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/eurobarometer_2008.pdf, 11. 1. 2011.